

Конституційні

основи

організації та

діяльності

прокуратури

Зміст :

- ***Вступ***
- ***1. Прокуратура в системі органів державної влади. Основні принципи організації та діяльності прокуратури.***
- ***2. Система прокуратури України.***
- ***3. Акти прокурорського реагування.***
- ***Висновки.***

● Слово “прокуратура” походить від латинського слова *procurator* – “керую”. Прокуратура України — централізований орган державної влади, що діє в системі правоохоронних органів держави та забезпечує захист від неправомірних посягань на суспільний і державний лад, права й свободи людини, а також основи демократичного устрою. Прокуратура не підпорядковується ні виконавчій, ні судовій владі, оскільки її діяльність є елементом системи стримувань і противаг між гілками влади, які формуються та утверджуються в державі після прийняття нової Конституції.

● Проголосивши незалежність, Україна першою серед колишніх республік СРСР 5 листопада 1991 року прийняла Закон України “Про прокуратуру», який було введено в дію 1 грудня 1991 року. Саме цей день відзначають як День працівників прокуратури.

● Відповідно до ст. 121 Конституції У країни на прокуратуру покладено:

● - підтримання державного обвинувачення в суді;

● - представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом

● - нагляд за дотриманням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

● - нагляд за дотриманням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян

- Згідно з положеннями Закону України “Про правові засади цивільного захисту” (ст.95), нагляд за дотриманням законності у сфері цивільного захисту здійснюється органами прокуратури України.
- У ст. 123 Конституції України передбачено, що організацію та порядок діяльності органів прокуратури визначає закон. Прийняття Верховною Радою Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» дозволило зняти низку дискусійних питань щодо конституційності деяких норм закону. Зміни в законодавстві, пов'язані з судово-правовою реформою, рішення Конституційного Суду України, накази Генерального прокурора України деталізують компетенцію прокуратури.

- Проте в цілому діяльність прокуратури України сьогодні ґрунтується на нормативному фундаменті, що поєднує, з одного боку, норми Розділу VII Конституції, які згідно з висновком Венеціанської Комісії, відповідають Європейським стандартам, а з другого — норми Перехідних положень Конституції, які відразу викликали застереження Ради Європи й тому передбачались як тимчасові, але продовжують діяти і не мають чітко визначеного обмеження в часі.
- Невідповідність наявної моделі прокуратури Конституції України та міжнародним нормам і стандартам стосовно її ролі в демократичному суспільстві, насамперед щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина, зумовлюють необхідність проведення відповідних змін щодо напрямків діяльності прокуратури.

**1. Прокуратура в системі
органів державної влади.
Основні принципи організації
та діяльності прокуратури.**

- **Правоохоронна діяльність прокуратури спрямована на утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Сьогодні дієвий механізм органів прокуратури є одним з важливих чинників законності та правопорядку, сприяє реалізації принципу верховенства права.**
- **Правовою основою організації і діяльності органів прокуратури є Конституція, Закон України «Про прокуратуру», кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне, адміністративне, кримінально-виконавче, господарсько-процесуальне законодавство та інші закони України, а також визнані Україною відповідні міжнародні договори й угоди.**

● Діяльність органів прокуратури спрямовано на всемірне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку й має своїм завданням захист від неправомірних посягань на:

● 1) закріплені Конституцією України незалежність держави, суспільний і державний лад, політичну та економічну системи, права національних груп і територіальних утворень;

● 2) гарантовані Конституцією, іншими законами України та міжнародними правовими актами соціально-економічні, політичні, особисті права й свободи людини та громадянина;

- 3) **основи демократичного устрою державної влади, правовий**
- **статус місцевих рад, органів самоорганізації населення.**
- **Пріоритетним напрямом діяльності прокуратури є захист прав і свобод людини. Для цього прокуратура має обмежити неправомірну дію певного кола державних органів і посадових осіб передбаченими законом засобами. При цьому органи прокуратури захищають у межах своєї компетенції права й свободи громадян на засадах їх рівності перед законом, незалежно від раси, національного чи соціального походження, мови, освіти, ставлення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового стану та інших ознак.**

Оскільки в Україні визнається й діє принцип верховенства права, та функціонування прокуратури як державного інституту, діяльність її посадових осіб підпорядковано тільки нормативно-правовим актам.

Неправомірні рішення, дії чи бездіяльність прокурорів можуть бути оскаржені в судовому порядку. Суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважає, що її права й свободи порушено чи порушуються, створено перепони для їх реалізації чи мають місце утиски прав і свобод, у тому числі з боку органів прокуратури.

У Законі України «Про прокуратуру» закріплено принципи організації та діяльності прокуратури, де зазначено, що органи прокуратури України:

- 1) становлять єдину централізовану систему, яку очолює Генеральний прокурор України, з підпорядкуванням прокурорів нижчого рівня вищому;
- 2) здійснюють свої повноваження на основі додержання Конституції України та чинних на території нашої держави законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів;
- 3) захищають у межах своєї компетенції права й свободи громадян на засадах їх рівності перед законом, незалежно від національного чи соціального походження, мови, освіти, ставлення до релігії, політичних

- 4) вживають заходів щодо усунення порушень закону, від кого б вони не виходили, поновлення порушених прав і притягнення в установленому законом порядку до відповідальності осіб, які допустили ці порушення;
- 5) діють гласно, інформують державні органи влади, громадськість про стан законності та заходи щодо її зміцнення.
- Здійснюючи нагляд за виконанням законів, органи прокуратури вживають заходів щодо усунення порушень закону, поновлення порушених прав і притягнення в установленому законом порядку до відповідальності осіб, які допустили ці порушення, виходячи з єдності мети й завдань, що стоять перед прокуратурою.
- Суворі підпорядкованість органів прокуратури по вертикалі, яка ґрунтується на принципі централізації прокурорської системи, є не лише фактором виконавської дисципліни, але й гарантує, що будь-який акт прокуратури має відповідати закону, наказам Генерального прокурора.

- Для скасування незаконного, необґрунтованого рішення, що його прийняв прокурор нижчого рівня, відповідному керівникові органу прокуратури надано право одноособово розв'язати це питання.
- Незалежність прокуратури означає, що всі прокурори здійснюють свої повноваження незалежно від органів державної влади й самоорганізації населення, політичних партій і громадських об'єднань.
- Принцип гласності в діяльності прокуратури характеризується тим, що органи прокуратури виконують покладені на них завдання гласно, інформуючи громадян, а також органи державної влади про результати своєї роботи, про стан і додержання законів органами й установами, щодо яких прокуратура здійснює наглядові функції.

● Для ефективного виконання прокуратурою правозахисної ролі законодавством передбачено гарантії незалежності та повноваження, що значно відрізняють її від інших правоохоронних органів. Втручання органів державної влади, посадових осіб, засобів масової інформації, громадсько-політичних організацій та їх представників у діяльність прокуратури з нагляду за додержанням законів або з розслідування діянь, що містять ознаки злочину, заборонено.

● Вплив у будь-якій формі на працівника прокуратури з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття неправомірного рішення тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

- Звернення представників влади, інших посадових осіб до прокурора з приводу конкретних справ і матеріалів, що перебувають у провадженні прокуратури, не можуть містити будь-яких вказівок або вимог щодо результатів їх вирішення.
- В Рішенні Конституційного Суду України в справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень ст. 86 Конституції України та статей 12, 19 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про запити народних депутатів України до прокуратури) зазначено, що народний депутат України не має права звертатися до органів прокуратури й прокурорів з вимогами, пропозиціями чи вказівками в конкретних справах із питань підтримання державного обвинувачення в суді, представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом, нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання й досудове слідство, нагляду за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, під час застосування інших заходів примусового характеру.

2. Система прокуратури України.

- Систему прокуратури України становлять: Генеральна прокуратура України, прокуратури Автономної Республіки Крим, міст Києва й Севастополя (на правах обласних), міські, районні, міжрайонні, інші прирівняні до них прокуратури, військові прокуратури регіонів, військова прокуратура Військово - Морських Сил України (на правах обласних), військові прокуратури гарнізонів (на правах міських), а також навчальні заклади, науково-дослідні та інші установи.
- Військові прокуратури, що входять до системи прокуратури, які очолює заступник Генерального прокурора України - начальник головного управління військових прокуратур, здійснюють свої повноваження в Збройних Силах України, Прикордонних військах України та інших військових формуваннях.
- У системі органів прокуратури діють спеціальні прокурори (на правах районних), що підпорядковуються обласному прокуророві. До спеціальних прокуратур, належать природоохоронні, транспортні, прокуратури з питань нагляду за додержанням кримінально-виконавчого законодавства.

● Генеральна прокуратура України є центральним органом системи прокуратури. Її очолює Генеральний прокурор України, який керує діяльністю всіх прокуратур і підпорядкованих закладів та забезпечує виконання завдань, покладених Конституцією й Законом України «Про прокуратуру».

● Відповідно до Конституції України Генерального прокурора призначає на посаду та звільняє з неї Президент України за згодою Верховної Ради України. Генеральний прокурор України не менш як один раз на рік інформує Верховну Раду України про стан законності у країні. Верховна Рада може висловити недовіру Генеральному прокуророві, наслідком чого є його відставка.

Генерального прокурора звільняють з посади також у разі:

- закінчення строку, на який його призначено;**
- неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;**
- порушення вимог щодо несумісності;**
- набрання законної сили обвинувального вироку щодо нього;**
- припинення його громадянства;**
- подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням.**

● Строк повноважень Генерального прокурора та підпорядкованих йому прокурорів - п'ять років. Генеральний прокурор України спрямовує роботу органів прокуратури й здійснює контроль за їх діяльністю, призначає першого заступника, заступників Генерального прокурора України, керівників структурних підрозділів, головного бухгалтера, інших працівників Ген.прокуратури України, затверджує структуру та штатну чисельність підпорядкованих органів прокуратури, розподіляє кошти на їх утримання, призначає за погодженням з Верховною Радою АРК прокурора АРК, призначає заступників прокурора Автономної Республіки Крим, прокурорів областей, міст Києва й Севастополя, їх заступників, міських, районних, міжрайонних, а також прирівняних до них прокурорів.

- **Окремим напрямом у організації роботи є забезпечення особистого прийому громадян усіх рівнів та розгляд заяв і звернень громадян, підтримання ділових зв'язків із засобами масової інформації. Органи прокуратури роз'яснюють громадянам положення чинного законодавства як індивідуально під час відвідання ними прокуратури, так і через пресу, радіо й телебачення. У разі коли громадянин звертається з приводу порушення прав, починають перевірку, за потреби вживають відповідних заходів щодо їхнього захисту.**
- **Порядок розгляду скарг, заяв і пропозицій громадян регулюють Закон України «Про звернення громадян», кримінальне-процесуальне законодавство та накази Генерального прокурора України.**

● 3. Акти органів
прокуратури.

- **Визначені законом повноваження прокуратури реалізують у формі актів прокурорського реагування. Особливістю цих актів є те, що їх слід розглядати не тільки як право, а й як обов'язок прокурора реагувати на порушення закону.**
- **Протест прокурора — один із основних правових засобів реагування прокурора на виявлені порушення закону. Протест на правовий акт (наприклад, наказ чи постанову про притягнення особи до дисциплінарної, адміністративної чи матеріальної відповідальності) заявляють у разі, коли той суперечить закону. В ньому міститься вимога про усунення порушення, приведення акта відповідно до чинного законодавства або його відміну. Закон передбачає можливість опротестування незаконних дій, щоб припинити їх і поновити порушене право.**

- Протест заявляє прокурор, його заступник до органу, який видав цей правовий акт, або до вищого органу. Протест прокурора зупиняє дію опротестованого акта й підлягає обов'язковому розглядові відповідним органом або посадовою особою в десятиденний строк після його надходження. Про наслідки розгляду протесту в цей же строк повідомляють прокурору.
- У разі відхилення протесту або ухилення від його розгляду прокурор може звернутися із заявою до суду про визнання акта незаконним. Заяву до суду може бути подано протягом п'ятнадцяти днів з моменту одержання повідомлення про відхилення протесту або закінчення передбаченого законом строку для його розгляду. Подача такої заяви зупиняє дію правового акта.

- **Постановою прокурор скасовує незаконні, необґрунтовані постанови слідчих і осіб, які проводять дізнання, закриває або зупиняє провадження в кримінальних справах і т. ін.**
- **Вимога прокурора про надання йому документів і матеріалів, довідок та інформації, а також про проведення перевірок і ревізій є одним із актів прокурорського реагування. Посадові особи та громадяни повинні з'являтися за викликом прокурора і давати пояснення щодо обставин, які з'ясовує прокурорська перевірка. Акти прокуратури повинні бути законними, обґрунтованими, мотивованими, юридично грамотними, повинні містити правову аргументацію та пояснювати порядок їх оскарження.**

● Висновки.

- Прокуратура України складає єдину централізовану систему органів, які мають спільні завдання та функції. Система органів прокуратури будується згідно з адміністративно – територіальним устроєм України, а також по функціональним ознакам. Правовою основою організації і діяльності органів прокуратури є Конституція, Закон України «Про прокуратуру», кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне, адміністративне, кримінально-виконавче, господарсько-процесуальне законодавство та інші закони України, а також визнані Україною відповідні міжнародні договори й угоди.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Конституція України.
- 2. Закон України “Про прокуратуру” від 05.11.1991 р.
- 3. Закон України «Про правові засади цивільного захисту України» від 24.06.2004р.
- 4. Положення про класні чини працівників органів прокуратури від 06.11.1991 р.
- 5. Дисциплінарний Устав прокуратури України від 06.11.1991 р.
- 6. Бандурка А.М., Бессмертный А.К. и др. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебник / Под ред.проф. А. М.Бандурки. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999.
- 7. Бакаєв Д.М. Питання взаємодії загального нагляду і нагляду за виконанням законів органами дізнання і попереднього слідства в діяльності районної, міської прокуратури. – Харків, 1988.
- 8. Гель А.П. та ін. Правоохоронні органи України: Курс лекцій / А.П. Гель, Г.С.Семаков, Д.П.Цвігун. – К.: МАУП, 2000
- 9. Грошевой Ю.М. Прокурорський нагляд в Україні. Навчальний посібник. – К., 1993.
- 10. Давиденко Л.М. Ціль, завдання і функції прокуратури. – Харків, 1992.
- 11. Довідник прокурора: законодавчі та відомчі акти з питань прокурорської діяльності/ Довід. видання. – К.: Видавнича компанія “Воля”, 2003. – 448 с.

● ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНОСЯТЬСЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ НА СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

- 1. Прокуратура в системі органів державної влади.
- 2. Основні принципи організації та діяльності прокуратури.
- 3. Система прокуратури України.
- 4. Повноваження Генерального прокурора України.
- 5. Акти прокурорського реагування.